

Ett initiativärende rörande återbetalning av utgivna bidragsbelopp i ett ärende om underhållsstöd. Även fråga om försäkringskassans dröjsmål med att verkställa en länsrättsdom

I ett den 8 juni 2000 meddelat beslut anförde JO Pennlöv följande.

Initiativet m.m.

Vid min inspektion av Kronobergs läns allmänna försäkringskassa den 23–25 mars 1999 (dnr 1206-1999) granskade jag bl.a. ärenden om underhållsstöd enligt lagen (1996:1030) om underhållsstöd. I ett av dessa ärenden observerades följande.

AA hade av tingsrätten förpliktats att utge underhållsbidrag till BB med 1 000 kr i månaden fr.o.m. den 1 juli 1995. BB ansökte om bidragsförskott. Bidragsförskott beviljades den 12 december 1995 i form av utfyllnadsbidrag med 173 kr per månad. AA skulle även fortsättningsvis betala underhållsbidraget direkt till BB.

I april 1997 – efter att lagen (1996:1030) om underhållsstöd trätt i kraft – meddelade försäkringskassan AA att den övervägde att ändra utfyllnadsbidraget. Den 22 april 1997 beslutade kassan att dra in utfyllnadsbidraget. Anledningen var att AA:s betalningsskyldighet beräknades till 1 173 kr per månad vilket motsvarar fullt underhållsstöd. AA ansåg att försäkringskassan hade beräknat hans inkomst felaktigt och begärde därför omprövning av kassans beslut. Kassan ändrade inte sitt tidigare beslut. Omprövningsbeslutet – som meddelades den 12 juni 1997 – rubricerades Omprövning av beslut om återbetalning av underhållsstöd. AA överklagade beslutet hos länsrätten, som avlog överklagandet. AA överklagade länsrättens dom hos kammarrätten, som i en dom den 9 juli 1998 beslutade att, med ändring av länsrättens dom och försäkringskassans beslut, beräkna AA:s inkomst till ett lägre belopp och att det bidragspliktiga beloppet skulle sänkas i enlighet därmed. Kammarrätten återförvisade därefter målet till försäkringskassan för erforderlig handläggning.

Med anledning av kammarrättens dom meddelade försäkringskassan den 17 mars 1999 beslut i ärendet. Kassan beräknade AA:s återbetalningsskyldighet till 916 kr per månad. Vidare beslutade kassan att inte betala ut underhållsstöd i form av ut-

fyllnad. Skälet härför var att det framkommit att AA hade betalat 1 173 kr i månaden i underhåll.

Med anledning av vad som iakttagits beslutade jag att inom ramen för ett initiativ-ärende utreda kassans handläggning av det aktuella ärendet. En särskild promemoria upprättades av föredraganden. Promemorian innehöll i huvudsak vad som återgivits ovan.

Utredning

Ärendet remitterades till försäkringskassan för yttrande över följande i promemorian upptagna frågeställningar.

- Varför har kassan dröjt drygt åtta månader med att vidta åtgärder med anledning av kammarrättens dom? (Av akten framgår att kammarrättens dom kom in till kassan den 13 juli 1998.)
- Varför har kassan tagit ställning till AA:s återbetalningsskyldighet? Av akten framgår inte att kassan utgett något belopp för vilket AA skulle ha blivit återbetalningsskyldig.
- AA har utgett underhållsbidrag i enlighet med kassans beslut den 22 april 1997. Kassan har med anledning av kammarrättens dom numera sänkt det bidragspliktiga beloppet. Har AA möjlighet att återfå mellanskillnaden? Vad hade gällt rörande mellanskillnaden om AA, i stället för att erlägga 1 173 kronor i enlighet med kassans beslut, endast utgett 1 000 kronor i månaden i underhåll.

I remissvaret anförde försäkringskassan följande.

När det gäller varför kassan dröjt drygt åtta månader med att vidta åtgärder med anledning av kammarrättens dom har yttrande inhämtats från lokalkontoret i Ljungby. Enligt lokalkontoret hade handläggaren missuppfattat ärendet och trodde att hon skulle få ytterligare besked om hur ärendet skulle handläggas. Sektionschefen upptäckte att ärendet inte var åtgärdat när hon sökte efter det i annat sammanhang. Ärendet åtgärdades samma dag man upptäckt misstaget.

Grundbeslutet som domen från kammarrätten avser gäller underhållsstöd i form av utfyllnadsbidrag. För att kunna bestämma hur stort utfyllnadsbidrag som ska utbetalas till boföräldern måste försäkringskassan fastställa ett fiktivt återbetalningsbelopp. Detta fiktiva återbetalningsbelopp fastställs på samma grunder som när återbetalningsbelopp fastställs enligt 24–28 §§ lagen om underhållsstöd. Återbetalningsskyldigheten som nämns i beslutet den 17 mars 1999 avser den skyldighet den bidragsskyldige minst har att betala direkt till boföräldern.

Formuleringen i beslutet daterat den 17 mars 1999 om återbetalningsskyldighet är inte bra. Skälet till att utfyllnadsbidrag inte betalas ut är att den bidragsskyldige direkt till boföräldern har betalat underhåll som inte är lägre än det belopp som enligt lagen om underhållsstöd skulle betalas i underhållsstöd till barnet, dvs 1 173 kronor (4 § p. 2 lagen om underhållsstöd). Den bidragsskyldige borde under separat rubrik ”Information” [ha] meddelats att försäkringskassan beräknat hans återbetalningsskyldighet till 916 kronor per månad utifrån den återbetalningsgrundande inkomst som hade fastställts av kammarrätten.

Den bidragsskyldige har ingen möjlighet att återfå mellanskillnaden (1 173–916) från försäkringskassan eftersom kassan inte har krävt honom på något återbetalningsbelopp.

Om den bidragsskyldige hade fortsatt att betala 1 000 kronor till boföräldern så hade hon haft rätt att ansöka om helt underhållsstöd. Hade den bidragsskyldige fortsatt att till försäkringskassan betala 1 000 kronor efter det att beslutet om helt underhållsstöd hade fattats så hade ärendet gått över till kronofogdemyndigheten. Emellertid hade den bidragsskyldige fått sin eventuella skuld korrigerad eller fått mellanskillnaden tillbaka om skuld saknats när kammarrätten ändrade den bidragsskyldiges återbetalningsgrundande inkomst.

Om den bidragsskyldige hade fortsatt att betala 1 000 kronor till boföräldern och boföräldern inte hade ansökt om helt underhållsstöd hade utfyllnadsbidrag beviljats från och med februari 1997 enligt 8 § lagen om underhållsstöd. Utfyllnadsbidrag hade då betalats ut till boföräldern med 257 kronor per månad (1 173–916) för tiden februari 1997–januari 1998. Sedan hade det varit upp till boföräldern om hon hade överlämnat en del av pengarna till den bidragsskyldige.

Bedömning

Dröjsmål med verkställande av domstols dom

Av utredningen i ärendet framgår att det tog försäkringskassan drygt åtta månader att verkställa kammarrättens dom den 9 juli 1998. Kassans förklaring är att handläggaren missuppfattat ärendet och trott att ytterligare besked skulle ges om hur ärendet skulle handläggas. Mot bakgrund av att den utdragna handläggningstiden förefaller bero på ett enstaka misstag anser jag inte att det föreligger skäl att säga mer om den saken. Av remissvaret framgår dock att kassan av en tillfällighet, cirka åtta månader efter det att den erhållit kammarrättens dom, upptäckt att ärendet inte åtgärdats. Detta tyder enligt min mening på att det föreligger stora brister i kassans bevakningsrutiner vilket är allvarligt, särskilt med beaktande av att mål som återförvisats från domstol skall handläggas med förtur. Försäkringskassan har verkställt kammarrättens dom. Jag utgår dessutom från att kassan ser över sina bevakningsrutiner. Jag finner därför inte anledning att vidta ytterligare åtgärder i saken.

Ställningstagande till återbetalningsskyldighet

Av kassans remissvar framgår att kassan i beslutet den 17 mars 1999 inte avsett att fastställa någon återbetalningsskyldighet utan endast ett fiktivt återbetalningsbelopp för att därigenom kunna bestämma storleken av ett eventuellt utgående utfyllnadsbidrag. Kassan har förklarat att formuleringen i beslutet inte var bra. Jag instämmer i denna bedömning. Eftersom annat inte framkommit än att det rör sig om en olycklig formulering säger jag inte mer om den saken.

I beslutet den 17 mars 1999 anges att skälet till att något utfyllnadsbidrag inte beviljades var att den bidragsskyldige betalat underhåll direkt till boföräldern med ett belopp som uppgick till det belopp som maximalt kan utges i underhållsstöd enligt lagen. Eftersom anledningen till att något utfyllnadsbidrag inte beviljades således inte längre var den bidragsskyldiges framräknade betalningsskyldighet hade det, vilket kassan också påpekat, varit bättre att under en särskild rubrik ha informerat den bidragsskyldige om att det bidragspliktiga beloppet (och inte återbetalningsskyldigheten, då någon sådan inte var fastställd i ärendet) med hänsyn till kammarrättens dom sänkts från 1 173 kr till 916 kr.

Återbetalning av bidragspliktigt belopp

Såsom kassan anført i remissvaret kan en bidragsskyldig i förevarande fall, då någon återbetalningsskyldighet inte fastställts, inte från försäkringskassan få tillbaka det han betalt för mycket. Den bidragsskyldige är i stället hänvisad till att vända sig till boföräldern. Om den bidragsskyldige i stället hade vägrat att rätta sig efter kassans beslut om att han skulle betala 1 173 kr direkt till boföräldern och boföräldern på grund härav ansökt om underhållsstöd, skulle kassan ha beslutat om helt underhållsstöd och samtidigt fastställt en återbetalningsskyldighet. Den bidragsskyldige hade i så fall efter det att kammarrätten ändrat kassans beslut fått tillbaka ett eventuellt för mycket inbetalt belopp. Alternativt hade en eventuell skuld hos kronofogdemyndigheten justerats. Enligt min mening är det olyckligt att möjligheten för den bidragsskyldige att återfå det han betalt för mycket skall vara olika beroende av hur han agerat tidigare; detta särskilt med hänsyn till att det är den bidragsskyldige (som följt kassans beslut) som har att på egen hand kräva in beloppet. Med hänsyn härtill finner jag anledning att överlämna en kopia av detta beslut till Socialdepartementet för kännedom.

Ärendet avslutas med den kritik som ligger i det ovan sagda.